

УДК 633.71

А.А. ЮРЕЧКО, Н.І. ГАВРИЛЮК, В.П. ПЕТРЕНКОВА
Тернопільська державна сільськогосподарська дослідна станція
Інституту кормів та сільського господарства Поділля НААН
вул.Тролейбусна, 12, м. Тернопіль, 46027, Україна,
E-mail: uast_tiabv@ukr.net

ФОРМУВАННЯ ОЗНАКОВОЇ КОЛЕКЦІЇ ТЮТЮНУ ЗА ГОСПОДАРСЬКИМИ ОЗНАКАМИ В УМОВАХ ПРИДНІСТРОВ'Я УКРАЇНИ

Розглянуто питання вивчення, збереження та використання колекційних зразків тютюну в селекційному процесі. Визначено основні цінні кількісні та якісні ознаки: урожайність, якість сировини, висота рослин, довжина і ширина листків, матеріальність листкової пластинки, стійкість до перестоювання на стеблі і на їх основі створено ознакову колекцію тютюну за цінними господарськими ознаками до якої увійшли 32 зразки із 8 країн світу (України, Росії, Молдови, США, Канади, Франції, Югославії і Швейцарії). Визначено 13 зразків–еталонів з 42 рівнями прояву ознак та виявлено джерела цінних господарських ознак, впровадження яких сприяє підвищенню ефективності селекційної роботи.

За результатами досліджень 2009 – 2013 рр. в Національному центрі генетичних ресурсів рослин України зареєстровано 6 зразків тютюну за цінними ознаками, на які отримано Свідоцтво про реєстрацію зразка генофонду рослин в Україні: сорти Берлей 38, Крупнолистий 4, Берлей 46, Подільський 23, Тернопільський 14 і Крупнолистий 45.

Ключові слова: колекція, тютюн, генофонд, ознаки, зразок–еталон, джерело, продуктивність, якість

ВСТУП

Тютюн є важливою технічною культурою. До недавнього часу це була одна із найприбутковіших сільськогосподарських культур в Україні завдяки високоякісним вітчизняним сортам і технологіям їх вирощування та первинної переробки. Основною тютюносіючою зоною була і залишається зона Придністров'я (Тернопільська, Івано-Франківська, Чернівецька, Хмельницька, Вінницька та Одеська області) [1]. Вирощування тютюну тут стало традиційним завдяки географічному положенню, сприятливим кліматичним умовам, наявності значних площ родючих земель і кваліфікованих наукових і трудових ресурсів. В даній зоні культивуються переважно сортотипи Крупнолистий, Берлей та Вірджинія, але в окремих мікрозонах є всі можливості для вирощування напівароматичних і ароматичних тютюнів сортотипів Маловата, Басма, Американ та ін.

Сорти тютюну, які рекомендуються для освоєння виробництвом, повинні задовольняти основні вимоги виробництва, зокрема характеризуватися високою продуктивністю, якістю сировини і низькою трудомісткістю. Продуктивність у різних сортів тютюну визначається кількістю листків на рослині, їх величиною і матеріальністю (масою одиниці площі) листкової тканини. Додатковими елементами, які впливають на урожайність є ступінь стійкості до хвороб і посухостійкість (особливо стійкість до «підгару» - передчасне відмирання листків [2].

Селекція тютюну з високим рівнем урожайності, якості сировини, адаптованості до умов вирощування базується на ефективному використанні генетичного різноманіття культур та дикорослих видів тютюну. Генетичні ресурси рослин являють собою матеріальну і інтелектуальну цінність, є основним фактором забезпечення безпечного і безперервного розвитку світової продовольчої бази [3]. У світовій колекції, яку веде Всеросійський інститут тютюну, махорки та тютюнових виробів нараховується біля 10 тисяч зразків, тут зібрані кращі зразки із 58 країн світу. Через обмежену можливість користування колекцією тютюну з Росії, виникла необхідність створення вітчизняної колекції, реєстрація зразків в Національному центрі генетичних ресурсів рослин України (НЦГРРУ) та поділ на ознакові, базові, навчальні та інші колекції, що дасть можливість здійснювати обмін селекційним матеріалом із науковими установами інших країн, та в свою чергу, підвищить продуктивність та якість селекційної роботи.

Мета досліджень – збереження наявного генетичного матеріалу тютюну, інтродукція нових вітчизняних та зарубіжних зразків тютюну, вивчення за комплексом цінних господарських ознак, реєстрація в Національному центрі ГРРУ окремих зразків за цінними ознаками і створення на цій основі ознакової колекції тютюну в умовах Придністров'я України.

МАТЕРІАЛИ, УМОВИ І МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Об'єктом досліджень була робоча колекція тютюну (*Nicotianatabacum*L.) Української дослідної станції тютюництва (з 1 квітня 2012 року – науково-технологічний відділ тютюництва Тернопільської державної сільськогосподарської дослідної станції Інституту кормів та сільського господарства Поділля Національної академії аграрних наук України), яка налічує 150 зразків тютюну із 29 країн світу. Основу цієї колекції складають 44 зразки з України або 23,3 %, майже у три рази менше зразків з Росії - 15 або 10 % від загальної кількості досліджених. Кількість зразків із США становили 12 або 8%, Болгарії – 9 (6 %), Угорщини – 5 (3,3 %), Франції – 4 (2,6 %). З решти країн – від 2 % (Канада) до 1,3 % (Молдова, Румунія, Польща, Іспанія) та 0,6 % (Чехія, Туреччина, Австрія, Аргентина та ін.).

За біологічним статусом колекцію тютюну розподілено так: 44 зразки – селекційні сорти, в т. ч. 11 українського походження; місцеві сорти та форми – 32 зразки, в т. ч. 14 українського походження; селекційні лінії – 38 зразків; генетичні лінії – 28 зразків; у 10 зразків статус не визначений (рис. 1).

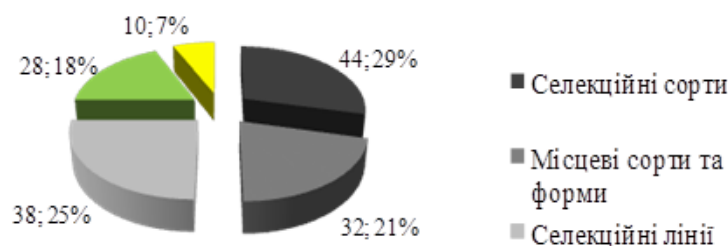

Рис. 1. Структура колекції тютюну (ТДСГДС ІКСГП НААН) за біологічним статусом зразків

На всі колекційні зразки створено електронну базу паспортних даних, яка містить інформацію про цінність зразка, авторів, місце збору, біологічний статус, звідки отримано зразок та інше.

Наукові дослідження проводили в умовах південного агрокліматичного району, який відносять до "теплого Поділля". Суми активних температур у регіоні складають 2550-2600 °С, а на півдні Тернопільської області (місце розташування дослідної станції) близько 2800 °С. Період із середньодобовою температурою вище +10 °С триває 160-165 діб. Впродовж цього

періоду сума опадів складає 370-420 мм, а за рік – 570-680 мм. Польові досліди закладали на сірому опідзоленому ґрунті на полях семипільної наукової сівозміни із вмістом гумусу 1,6 % , рухомого фосфору 1,68, калію 10,2 мг на 100 г ґрунту, рН сольове – 5,6. Висаджування розсади проводили вручну. Розмір облікової ділянки – 20 м², повтороність – чотирьохкратна. Стандарт висаджували через кожних 10 номерів. Ідентифікацію зразків здійснювали шляхом порівняння їх морфологічних ознак з описами за літературними джерелами [4, 5]. Всі сорти групуються згідно класифікатора Є. М. Псарьової [6]. Спостереження за стадіями розвитку рослин, технологією схрещувань, морфологічний аналіз рослин, облік продуктивності і якості висушеної сировини тютюну проводили згідно селекційної методики [7].

При селекційній роботі з тютюном використовується поняття «сортотип», який включає весь комплекс морфологічних і біологічних властивостей, характерних для даної форми. Для кожного сортотипу є окремий сорт стандарт [7]. Тому для порівняння ознак були використані кращі районовані сорти таких сортотипів: сортотип Берлей – сорт стандарт Берлей 38, сортотип Крупнолистий – сорт стандарт Тернопільський 7, сортотип Вірджинія – сорт стандарт Вірджинія 27, сортотип Американ – сорт стандарт Американ 307. Агротехніка в дослідах загальноприйнята для зони західного Лісостепу України [8].

За роки досліджень (2009-2013 рр.) погодні умови характеризувалися значною мінливістю за фазами розвитку рослин що дало можливість оцінити зразки за стійкістю до біотичних та абіотичних факторів, відібрати зразки із цінними господарськими та біологічними ознаками. Найбільш сприятливі погодні умови для росту і розвитку рослин тютюну відмічено у 2009 р. (оптимальна температура повітря і достатня кількість опадів протягом вегетації), а несприятливі – у 2010 р. (надмірна кількість опадів під час фази укорінення і посуха до початку фази бутонізації).

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

За результатами досліджень сформовано ознакову колекцію тютюну за цінними господарськими ознаками для зони Придністров'я України, до якої увійшли 32 зразки тютюну із 8 країн світу (Україна, Росія, Молдова, США, Канада, Франція, Югославія, Швейцарії). За кожною ознакою виділені зразки-еталони із стабільним вираженням різних рівнів їх прояву (табл. 1).

Таблиця 1

Сорти-еталони тютюну за рівнем прояву основних ознак

Ознака	Рівень прояву ознаки	Код	Зразок- еталон		
			номер нац. каталогу	назва	країна походження
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>
1. Рослина: за висотою головного стебла (за виключенням суцвіття)	Дуже низька (<90см)	1	2800220	Равнак	YUG
	Низька (90-125см)	3	2800204	Java-Izere	TUR
	Середня (126-150см)	5	2800920	Берлей 38	UKR
	Висока (151-185см)	7	2800023	Тернопільський 14	UKR
	Дуже висока (>185см)	9	2800949	Сигарний 99	UKR
2. Рослина: кількість листків	Дуже мало (<10шт.)	1	-	-	-
	Мало (11-15шт.)	3	2800218	Американ 251	UKR
	Середня (16-24шт.)	5	2800725	Тернопільський 7	UKR
	Багато (25-30шт.)	7	2800950	Темп 321	UKR
	Дуже багато (>30шт.)	9	-	Український гостролистий	UKR

ФОРМУВАННЯ, ВИВЧЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ КОЛЕКЦІЙ

Таблиця 1 (продовження)

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>
3. Листок: довжина пластинки (за винятком вушок)	Дуже коротка (<25см)	1	2800435	Самсун 27	UKR
	Коротка (25-40см)	3	2800949	Сигарний 99	UKR
	Середня (41-50см)	5	2800023	Тернопільський 14	UKR
	Довга (51-60см)	7	2800920	Берлей 38	UKR
	Дуже довга (>60см)	9	-	-	-
4. Листок: ширина пластинки	Дуже вузька (<19см)	1	2800435	Самсун27	UKR
	Вузька (20-24см)	3	2800078	Вірджинія 15	UKR
	Середня (25-30см)	5	2800725	Тернопільський 7	UKR
	Широка (31-35см)	7	2800920	Берлей 38	UKR
	Дуже широка (>35см)	9	2800950	Темп 321	UKR
5. Листок колір пластинки	Жовто-зелений	1	2800023	Тернопільський 14	UKR
	Біло-зелений	2	-	-	-
	Світло-зелений	3	2800440	Подільський 23	UKR
	Помірно-зелений	4	2800022	Крупнолистий 45	UKR
	Темно зелений	5	2800751	Mont-kalme	CHE
6. Продуктивність рослин, г (суха маса)	Дуже низька(< 20 г)	1	-	-	-
	Низька (20 – 40 г)	3	2800212	Дюбек 44	UKR
	Середня (41 – 60 г)	5	2800725	Тернопільський7	UKR
	Висока (61 – 80 г)	7	2800920	Берлей 38	UKR
	Дуже висока (> 80 г)	9	2801585	Берлей 46	UKR
7. Група стиглості, діб	Ранній (< 60 днів)	1	2800212	Дюбек 44	UKR
	Скоростиглий (61 – 90)	3	2800023	Тернопільський 14	UKR
	Середньостигл.(91 – 120)	5	2800725	Тернопільський 7	UKR
	Середньопізній(121 – 150)	7	2800920	Берлей 38	UKR
	Пізній (> 150)	9	2800517	Берлей 320	MOL
8. Витривалість до перестоювання листя на стеблі, %	Дуже слабка(< 11%)	1	2800023	Тернопільський 14	UKR
	Слабка (11 – 15%)	3	2800725	Тернопільський 7	UKR
	Середня (16 – 40%)	5	2801585	Берлей 46	UKR
	Висока (41 – 65%)	7	2800920	Берлей 38	UKR
	Дуже висока (> 65%)	9	2801354	Тернопільський перспективний	UKR
9. Товарна якість, вихід I – II сорту, %	Низька (< 41 %)	3	-	-	-
	Середня (41 – 60%)	5	2800949	Сигарний 99	UKR
	Висока (61 –85%)	7	2800725	Тернопільський 7	UKR
	Дуже висока (> 85%)	9	2800023	Тернопільський 14	UKR
10. Матеріальність, (г/дм ²)	Низька(0,22 – 0,34)	3	2700171	Жовтолистий 36	UKR
	Середня(0,34 – 0,53)	5	2800725	Тернопільський 7	UKR
	Висока(0,54–0,73)	7	2800920	Берлей 38	UKR
	Дуже висока(> 0,73)	9	-	-	-

Зразки-еталони відібрані на основі багаторічної оцінки сортів тютюну в умовах Придністров'я, а також в інших тютюносіючих регіонах України. Всі зразки із середнім та високим проявом ознак українського походження.

За ознакою «висота головного стебла» виділено 5 сортів – еталонів. Як дуже низькорослий (> 90 см) визнано сорт Равнак., низькорослий (90-125 см) – сорт Java-Izere, середній розмір головного стебла (126-150 см) відмічено у сорту Берлей 38, високий (151-185 см) – у сорту Тернопільський 14 і дуже високий (>185 см) – у сорту Сигарний 99.

За кількістю листків на рослині визначено 4 сорти – еталони тютюну із 5 градацій. Дуже мала кількість листків (<10 шт.) – за цією градацією еталона не визначено. Еталоном малої кількості листків (11-15 шт.) є сорт Американ 251, середньою кількістю листків (16-24 шт) – Тернопільський 7. Еталоном великої кількості листків (25-30 шт.) визнано сорт Темп 321 і дуже багато листків (>30 шт.) відмічено у сорту Український гостролистий.

За довжиною листкової пластини визначено 4 сорти-еталони із 5 градацій: дуже коротка листкова пластинка (<25 см) – у сорту Самсун 27, коротка (25-40 см) – у сорту Сигарний 99, середня довжина листкової пластини (41-50 см) – у сорту Тернопільський 14, довга (51-60 см) – у сорту Берлей 38. Еталон з дуже довгою листковою пластинкою (>60 см) не визначено.

Ширина листкової пластинки включає 5 градацій, за якими виділено 5 сортів-еталонів. Еталоном дуже вузької ширини листка (<19 см) є сорт Самсун 27, вузької (20-24 см) – сорт Вірджинія 15, середня (25-30 см) – Тернопільський 7. Сорт Берлей 38 – еталон широкої пластинки листка, а сорт Темп 321 – еталон дуже широкої пластинки листка (>35 см).

За кольором листкової пластинки виділено 4 сорти-еталони із 5 градацій. Еталоном жовто-зеленого кольору листка визнано сорт Тернопільський 14, еталоном світло-зеленого кольору листка – сорт Подільський 23. Сорт Крупнолистий 45 – еталон помірно-зеленого кольору листка. Еталоном темно-зеленої листкової пластинки визнано сорт Mont-kalme. Еталон біло-зеленого кольору листка серед досліджуваних зразків не визначено.

З поміж зразків тютюну не виявлено сорту із дуже низькою продуктивністю з однієї рослини (< 20 г). Еталоном низької продуктивності (20 – 40 г) визнано сорт Дюбек 44, еталоном середньої продуктивності (41 – 60 г) визначено сорт Тернопільський 7, високої (61 – 80 г) – Берлей 38 і еталоном дуже високої продуктивності (> 80 г) – Берлей 46.

За групою стиглості визначено 5 сортів-еталонів за 5 градаціями цієї ознаки. Сорт Дюбек 44 визнано як еталон ранньостиглості (< 60 діб). Еталоном скоростиглості (61 – 90 діб) став сорт Тернопільський 14, еталон середньої стиглості (91 – 120 діб) – сорт Тернопільський 7, сорт Берлей 38 – еталон середньопізньої (121 – 150 діб) групи стиглості і сорт Берлей 320 еталон пізньостиглості (> 150 діб).

Витривалість до перестоювання листя на стеблі включає 5 градацій, за якими виділено 5 сортів-еталонів. Еталоном дуже слабкої стійкості до перестоювання листя на стеблі (< 10%) визнано сорт Тернопільський 14, слабкої (11-15%) – сорт Тернопільський 7, середньої (16-40%) – сорт Берлей 46, високої (41-65%) – сорт Берлей 38 і дуже високою витривалістю до перестоювання листків на стеблі (> 65%) характеризувався сорт Тернопільський перспективний.

За товарною якістю сировини визначено 3 сорти-еталони. Еталоном середньої якості сировини (41–60%) визнано сорт Сигарний 99, високої (61–85%) – сорт Тернопільський 7 і дуже високої (> 85%) – сорт Тернопільський 14. Еталон із дуже низькою якістю сировини (< 40 %) поки не визначено, із досліджуваних сортів більше 10 характеризувалися низькою якістю висушеної сировини.

За матеріальністю листкової пластинки визначено 4 сорти-еталони із 5 градацій. Низькою матеріальністю листкової пластини (0,22-0,33 г/дм²) характеризувався сорт Жовтолистий 36, середня матеріальність (0,33-0,53 г/дм²) притаманна сорту тернопільський 7 і еталоном високої матеріальності листка (0,54–0,73 г/дм²) визнано сорт Берлей 38. Еталон дуже високої матеріальності листка (> 0,73 г/дм²) не виявлено.

Однією із основних господарсько-цінних ознак будь-якої культури і тютюну в тому числі, є урожайність. Серед зразків колекції відмічено високу урожайність у сортів Тернопільський перспективний (UF2801354) – 2,75 т/га, Тернопільський 14 (UF2800023) – 2,55 т/га, Берлей 38 (UF2800920) – 2,6 т/га, Берлей 46 (UF2801585) – 2,8 т/га, Галицький оригінальний (UF2800949) – 2,65 т/га і Вірджинія 401 (UF2800513) – 2,3 т/га (табл. 2).

Другою, і не менш важливою ніж продуктивність, цінною господарською ознакою тютюну є товарний асортимент висушеної сировини (див. табл. 2). В Україні користуються ще Держстандартом СРСР від 10 березня 1977 року на тютюнову сировину, за яким не

ферментований тютюн поділяється на чотири сорти: I, II, III, IV (ГОСТ 8073-77). Вихід вищих (I+II) товарних сортів залежить перш за все від генотипу, погодних умов, способів сушіння та ступеня ураження листків хворобами. Високу якість сировини відмічено у таких зразках: Тернопільський 14 (UF2800023) – 90%, Крупнолистий 45 (UF2800022) – 86%, Тернопільський перспективний (UF2801354) – 85%, Подільський 23 (UF2800440) – 85%, Темп 400 (UF2800951) – 88%, Вірджинія 401 (UF2800513) – 85%, Берлей 38 (UF2800920) – 83%.

Високі біометричні показники дуже важливі для тютюну (особливо кількість та розмір листків), оскільки від них залежить продуктивність сорту. За комплексом біометричних показників високого рівня виділено сорти Подільський 23 (UF2800440), Жовтолистий 36 (UF2800017), Крупнолистий 45 (UF2800022), Тернопільський перспективний (UF2801354), Тернопільський 14 (UF2800023), Берлей 38 (UF2800920), Монткальме (UF2800751), Вірджинія 401 (UF2800513), Галицький оригінальний (UF2800949), Темп 321 (UF2800950) і Темп 400 (UF2800951).

Таблиця 2

Характеристика кращих зразків тютюну за цінними господарськими ознаками

Номер Національного каталогу	Назва зразка	Походження	Рослина: за висотою головного стебла, см	Рослина: кількість листків, шт.	Листок		Товарна якість, вихід I + II сорту, %	Матеріальність (г/дм ²)	Урожай повітряно-сухих листків тютюну, т/га
					довжина пластинки, см	ширина пластинки, см			
1	2	3	4	5	6	7	11	12	13
UF2800725	Тернопільський 7	UKR	190	25	42	25	86	0,45	2,45
UF2800023	Тернопільський 14	UKR	195	25	44	25	90	0,45	2,55
UF2800021	Крупнолистий 4	UKR	180	25	46	30	85	0,38	2,55
UF2800022	Крупнолистий 45	UKR	185	24	45	29	87	0,55	2,50
UF2800440	Подільський 23	UKR	190	26	38	26	88	0,50	2,55
UF2801354	Тернопільський перспективний	UKR	165	25	45	25	81	0,45	2,75
UF2800722	Імунний 580	RUS	133	22	45	24	78	0,51	2,25
UF2800921	Молдавський 456	MOL	168	26	36	19	88	0,39	2,05
UF2800951	Темп 400	UKR	185	25	45	28	88	0,46	2,45
UF2800950	Темп 321	UKR	190	26	46	29	84	0,56	2,5
UF2800949	Галицький оригінальний	UKR	200	27	40	25	75	0,48	2,65
UF2800024	С 9	UKR	180	24	48	25	85	0,41	2,4
UF2800920	Берлей 38	UKR	160	24	46	29	85	0,53	2,6
UF2801585	Берлей 46	UKR	165	24	48	26	87	0,50	2,8
UF2800517	Берлей 320	MOL	176	20	52	28	75	0,48	2,03

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
UF2800737	Vamor 50	USA	187	26	39	25	78	0,51	2,01
UF2800513	Вірджинія 401	MOL	175	18	43	22	80	0,51	2,3
UF2800742	Хевесі Н-6	HUN	130	22	40	19	78	0,37	2,08
UF2800439	С-Canada	CAN	163	17	38	25	76	0,39	2,16
UF2800743	Вірджинія 84	UKR	185	28	36	23	85	0,44	2,18

ВИСНОВКИ

За результатами вивчення 150 зразків робочої колекції тютюну в умовах Придністров'я України визначено цінні за господарськими ознаками зразки і на їх основі створено ознакову колекцію тютюну, до складу якої увійшли 32 зразки із 8 країн світу, оцінених за 10 ознаками (урожайність, якість сировини, висота рослин, довжина і ширина листків, матеріальність листової пластини, стійкість до перестоювання на стеблі і група стиглості).

Визначено сорти-еталони рівнів прояву основних ознак: висота головного стебла, кількість листків, довжина листка, ширина листка, колір листка, продуктивність, група стиглості, витривалість до перестою, товарна якість, матеріальність. Виявлено джерела цінних господарських і морфологічних ознак, що дасть можливість встановити їх донорські властивості, впровадити в селекційний процес за різними напрямками використання культури, та розширити генотипний фонд тютюну.

За результатами досліджень 2009-2013 рр. в Національному центрі генетичних ресурсів рослин України зареєстровано 6 зразків тютюну за цінними ознаками на які отримано Свідоцтво про реєстрацію зразка генотипу рослин в Україні: сорт Берлей 38, Крупнолистий 4, Берлей 46, Подільський 23, Тернопільський 14 і Крупнолистий 45.

Одержані результати досліджень будуть використані при формуванні ознакових колекцій за іншими цінними ознаками, а також в селекційних дослідженнях.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ковтуник І.М., Гончарук В.Я., Стельмашук А.М., Пашенко І.М., Дадіані Р.Г., Бялковська Г.Д. Тютюн. Вирощування, переробка. – Кам'янець-Подільський : Абетка, 2001.
2. Космодемьянский В.Н. Основные принципы внутривидовой селекции табака / Практические задачи генетики в сельском хозяйстве. – М: Наука, 1971. – 198 с.
3. Кириченко В.В., Рябчун В. К., Богуславський Р. Л. Роль генетичних ресурсів рослин у виконанні державних програм // Генетичні ресурси рослин. – Харків: ІР ім. Юр'єва, 2008. – № 5. – С.7-13.
4. Рубан Э.В., Иванов Т.З. и др. Сорты табака и махорки отечественной и зарубежной селекции. Часть I. – Кишинев: Штиинца, 1983. – 252 с.
5. Рубан Э.В., Иванов Т.З. и др. Сорты табака и махорки отечественной и зарубежной селекции. Часть II. – Кишинев: Штиинца, 1983. – 252 с.
6. Псарева Е.Н. Классификация *Nicotiana tabacum*L. // Сб. научно-исследовательских работ (ВИТИМ). – Краснодар, 1969. – Вып.154. – С. 67-72.
7. Методики селекционной работы по табаку и махорке / [В. Н. Космодемьянский, Е. Н. Псарева, А. П. Гребенкин, А. С. Якову, В. И. Власов, Т. З. Иванова, Э. В. Рубан]; под ред. А. П. Гребенкина. – Краснодар, 1974. – 78 с.
8. Рекомендації по вирощуванню, збиранню і післязбиральній обробці тютюну в умовах Української РСР / Гулак Ю.А., Сисак М.І., Пашенко І.М. та ін. – К.: Урожай, 1987. – 44 с.

REFERENCES

1. Kovtunik I.M., Goncharuk V.Y., Stelmashchuk A.M., Pascenco I.M., Dadiani RG, GD Byalkovska Tobacco. Cropping and processing. - Kamianets-Podilsky: Abetka 2001.
2. Kosmodemyanskyi V.N., Basic principles intraspecific tobacco breeding/ Practical genetics tasks in agriculture. – M: Nauka, 1971. – 198 s.
3. Kirichenko V.V., Ryabchun V. K., Boguslavskiy R. L., The role of plant genetic resources in the implementation of state programs// *Henetychni resursy roslyn.* – Kharkiv: IR im. Yuryeva, 2008. – № 5. – S.7-13.
4. Ruban E.V., Ivanov T.Z. et al. Tobacco and mapacho varieties of Ukrainian and foreign breeding.– Kishinev: Shnititza, Ch I. 1983. – 252 s.
5. Psareva E.N. Classification of *Nicotiana tabacum* L. // *Sb. Nauchno-issledovatel'skikh rabot (VITIM).* – Krasnodar, 1969. – Vyp.154. – S. 67-72.
6. Breeding methods fortobacco and mapacho / [Kosmodemyanskyi B.N., Psareva E.N., Grebyonkin A.P., Jacov A.S., Vlasov V.I., Ivanov T.Z., Ruban E.V.]; ed. Grebyonkina A.P. – Krasnodar, 1974. – 78 s.
7. Gulak Y.A., Sisak M.I., Pashchenko I.N. et al. Recommendations for growing, harvesting and post harvest processing of tobacco in the Ukrainian SSR condition – К.: Урожай, 1987. – 44 s.

Юречко А.А., Гаврилюк Н.И., Петренко В.П.

Тернопольская государственная сельскохозяйственная опытная станция

Института кормов и сельского хозяйства Подолья НААН

ул.Тролейбусна, 12, м. Тернополь, 46027, Украина,

E-mail: uast_tiabv@ukr.net

**ФОРМИРОВАНИЕ ПРИЗНАКОВОЙ КОЛЛЕКЦИИ ТАБАКА ПО
ХОЗЯЙСТВЕННЫМ ПРИЗНАКАМ ДЛЯ ЗОНЫ ПРИДНЕСТРОВЬЯ УКРАИНЫ**

Цель. Сохранение имеющегося генетического материала табака, интродукция новых отечественных и зарубежных образцов табака, изучения по комплексу ценных хозяйственных признаков, регистрация в НЦГРУ отдельных образцов по ценным признакам и создание на этой основе признаковой коллекции табака в условиях Приднестровья Украины.

Результаты и обсуждение. В статье рассмотрены вопросы изучения, сохранения и использования коллекционных образцов табака в селекционном процессе. Определены основные ценные количественные и качественные признаки: урожайность, качество сырья, высота растений, длина и ширина листьев, материальность листовой пластинки, и на их основе создана признаковая коллекция табака по ценным хозяйственным признакам в которую вошли 32 образца из 8 стран мира (Украины, России, Молдовы, США, Канады, Франции, Югославии и Швейцарии). Определены 13 образцов - эталонов с 42 уровнями проявления признаков и выявлены источники ценных хозяйственных признаков, внедрение которых способствует эффективности селекционной работы.

Выводы. По результатам исследований 2009-2013 гг. в Национальном центре генетических ресурсов растений Украины зарегистрировано 6 образцов табака по ценным признакам на которые получено Свидетельство о регистрации образца генофонда растений в Украине: сорт Берлей 38, Крупнолистный 4, Берлей 46, Подольский 23, Тернопольский 14 и Крупнолистный 45.

Ключевые слова: коллекция, табак, генофонд, признаки, сорт-эталон, источник, производительность, качество

Yurechko A.A., Havryliuk N.I., Petrenkova V.P.
Ternopil State Agricultural Experiment Station
Podillia Institute of Feed and Agriculture NAAS
Troleibusna str., 12, Ternopil, 46027, Ukraine,
E-mail: uast_tiabv@ukr.net

CREATION OF TOBACCO TRAITS COLLECTION ON AGRONOMIC CHARACTERISTICS IN TRANSNISTRIA OF UKRAINE

Goal. Conservation of existing genetic material of tobacco, introduction of new Ukrainian and foreign tobacco accessions, the study on valuable traits complex, registration in the NCPGRU valuable accessions and the creation of the tobacco trait collection in Transnistria Ukraine conditions.

Results and discussion. The article discusses the studying, preservation and using of tobacco varieties collection in breeding process. The main valuable quantitative and qualitative characteristics: yield, raw materials quality, plant height, leaf length and width, the leaf blade materiality were identified. The collection for economic valuable traits, which included 32 accessions from 8 countries (Ukraine, Russia, Moldova, USA, Canada, France, Yugoslavia and Switzerland) was created on basis of accessions. It has been identified 13 samples –standards with 42 occurrences of trait levels, selected sources of valuable economic traits, the implementation of which contributes to the effectiveness of breeding.

Conclusions. According to the results of 2009-2013. 6 tobacco accessions with valuable traits were registered in the NCPGRU. The plant gene pool accession registration certificate in Ukraine was received for each of them: Burley variety 38, Macrophylla 4, Burley 46, Podolsky 23, Ternopil 14 and Macrophylla 45.

Keywords: *collection, tobacco, genes, standard variety, source, productivity, quality*